

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертацията на редовната докторантка

Наталия Петрова Сотирова-Милчева

„БЪЛГАРО-ГРЪЦКИ ЛЕКСИКАЛНИ ХИБРИДИ

(СЪЩЕСТВИТЕЛНИ ИМЕНА)“

с научен ръководител проф. д-р Ив. Кочев в катедрата по

Етнология и балканистика на Филологическия факултет в ЮЗУ

**„Неофит Рилски“ – Благоевград за получаване на образователната и
научна степен „доктор“ по професионално направление 2.1.**

**(Филология), научна специалност 05.04.11 Общо и сравнително
езикознание (Балканско езикознание)**

През последните десетилетия на словообразуването бяха посветени множество трудове, с които на практика се разработиха проблемите почти на всички словообразователни категории по структурната теория на М. Докулил. Своя принос към този самостоятелен дял от езикознанието прави и Наталия Сотирова, като представя един неизследван цялостно проблем при хибридните (гръцко-български) съществителни имена.

От сведенията в кратката биографична справка става ясно, че Наталия Петрова Сотирова-Милчева е родена в Благоевград през 1978 г. През 2001 г. завършва специалността Българска филология, втора специалност: новогръцки език, с професионална квалификация магистър – филолог в Югозападния университет „Неофит Рилски“. От 2006 г. е хоноруван, а от 2010 г. е редовен асистент по новогръцки език към Филологически факултет на същия университет.

От 04. 07. 2014 г. е зачислена като редовен докторант към катедра „Етнология и балканистика“ по научната специалност „Общо и сравнител-

но езикознание” (Балканско езикознание), с научен ръководител проф. д-р Иван Кочев.

Дисертацията „Българо-гръцки лексикални хибриди (съществителни имена)“ се състои от три части: първата част съдържа Увод (3–22); втората част обхваща Словообразователен анализ на българо-гръцките хибридни формации (23–137); третата част се състои от: Обобщение (138–159), Използвана литература (160–169), Лексикографски източници (170) и две Приложения (171–190).

В Увода се представят гръцките лексикални заемки в българския език – резултат от многовековния непосредствен контакт между двата народа, както и разработките, посветени на начините на проникването им, на етапите на заемаването им, а също така и на адаптирането им и асимилирането им в системата на българския език. Цитираната многобройна българска и чуждестранна езиковедска литература показва добрата библиографска осведоменост на дисертантката. Бих ѝ препоръчала при бъдещо отпечатване на труда да добави в Увода и няколко изречения за разработките, посветени на различни словообразователни категории в българските говори, които са резултат от създадената и утвърдена школа по словообразование от проф. Иван Кочев (М. Тетовска-Троева – за *nomina agentis* и *nomina actoris*; Ел. Кяева – за *nomina loci*, *nomina attributiva* и *nomina actionis*; Зоя Барболова – за *nomina instrumenti*; С. Теллалова, Л. Домусчиева и др.).

Станали част от българската лексикална система, гръцките заемки продължават да участват вече и в словообразователните процеси – превръщат се в мотивиращи основи за нови лексикални единици (с домашни форманти) и така се превръщат в хибридни образувания, срв. например гръцката заемка *комат*, която е произвеждаща, с различни усложнени връзки в словообразователното гнездо, за 9 съществителни имена (*коматче*, *коматец*, *коматанин*, *коматана*, *коматанка*, *коматанче*, *коматар*, *ко-*

матарка, коматарче), за 2 прилагателни имена (*коматански, коматарски*) и за глаголите *коматосвам, изкоматя/изкоматвам, скоматвам* и др.

Основна цел на изследването на асистент Н. Сотирова е да се извърши словообразователен анализ на субстантивните гръцко-български хибриди.

Няколко са задачите, които си поставя авторката (с. 14–15): „*Основната задача* е да се разкрие производителността на гръцките заемки на българска почва, като се очертае обхватът на асимилацията. Другите задачи, които се поставят в тази работа, са следните: да се извърши *количествена характеристика* на отделните словообразователни категории (т.е. кои от словообразователните категории са най-многочислени, представени с най-многобройни примери;); да се даде отговор на въпроса *кои части на речта от заемките от гръцки език* са предпочитани при разглежданата словообразователна асимилация: съществителните, прилагателните, глаголите или наречията; да се установи в рамките на отделните категории кои са най-продуктивните *словообразователни типове*; да се покаже *многофункционалността* на някои от българските наставки и участието им във формирането на цели словообразователни модели; да се обособят случаите с *нееднозначна интерпретация*, която води до *преливност* между отделните словообразователни категории; да се отговори на въпроса каква е *конкуренцията* при словообразуването на българо-гръцките хибридни формации; да се установят тематичните области, в които се срещат хибридните образувания“.

Обект на анализ са само преките заемки от гръцки език (голямата част от тези съществителни в речниците са маркирани като диалектни), като се изключват думи с гръцки произход от интернационалната лексика, проникнали в български с посредничеството на други езици.

В методологично отношение изследването на Сотирова се базира върху словообразователната теория на М. Докулил, приложена за първи

път у нас от Иван Кочев. Хибридните съществителни имена се разглеждат както синхронно (анализират се словообразователните категории и типове), така и диахронно (в парафразата са включени гръцките мотивиращи основи), което според мене е безспорна сполука на авторката.

В края на първата част са посочени източниците на езиковия материал (с. 22), които се повтарят и на с. 170, откъдето препоръчвам да отпаднат.

Втората голяма и основна част на дисертацията представя дванадесетте словообразователни категории и типове, оформящи се при субстантивните българо-гръцки хибриди. Следвайки методологията на Ив. Кочев Сотирова разпределя българо-гръцките хибриди в 12 словообразователни категории: Имена за производители на действие (*nomina agentis*), Имена за вършители на действие (*nomina actoris*), Имена за носители на определени черти, свойства (*nomina attributiva*), Имена за носители на субстанциално отношение, Имена на средства за действие (*nomina instrumenti*), Имена за места (*nomina loci*), Имена за действия и за резултати от действия (*nomina actionis et nomina resultativa*), Събирателни и единични имена (*nomina collectiva et singulativa*), Умалителни и хипокористични имена. Названия за малки същества и същности (*deminutiva et meliorativa*), Увеличителни и неодобрителни имена (*nomina augmentativa et pejorativa*), Двоични имена (*nomina mota*), Префиксни образувания.

При всяка една от словообразователните категории описанието започва с посочването на ономасиологичната база, която се назовава, дефинира се и общото за категорията словообразователно значение, срв. например значението за категорията *nomina actoris* – 'някой, който върши нещо, свързано с някакъв предмет (субстанция), посочен от мотивиращата основа' или общото словообразователно значение на инструменталните формации – 'това (нещо), което служи за извършване на действието (върху предмета/за придаване на някакво качество), посочено от мотивиращата основа' и т.н.

Дисертантката представя многостранността на мотивацията, която води до преливност между отделни словообразователните категории. При категорията Имена за производители на действие асистент Сотирова изнася случаи на процесуално-атрибутивни и процесуално-субстанциални облици, срв. *халосник* 'този, който „халòсва“, разваля, пакостник' (*халòс-ник*) за n. *agentis* и 'този, който е „халòсан“, щур, побъркан' (*халòсн-ик*) за n. *attributiva* или *магèsник* остар. 'този, който „магесва“, чародейства' (*магès-ник*) за n. *agentis* < *магèsам*//*магèsвам* 'извършвам магия, чародействам', срв. АО $\mu\acute{\alpha}\gamma\epsilon\psi$ - на гр. $\mu\alpha\gamma\epsilon\acute{\upsilon}\omega$ 'омагьосвам' и 'този, който прави „магии“' (*маг-èsник*) за n. *actoris*, срв. гр. $\mu\alpha\gamma\acute{\iota}\alpha$ 'магия'; хибридното образуване *мàндраджия* може да бъде изтълкувано освен като 'този, който работи в „мàндра“' (вършителско име), но и като 'собственик на „мàндра“' (< *мàндра*, срв. гр. $\mu\acute{\alpha}\nu\tau\rho\alpha$ 'кошара, оградено място, двор'), и да бъде отнесено към субкатегорията Имена за изразяване на принадлежност, собственост от категорията Имена за изразяване на субстанциално отношение и др. Трябва да се огледат още веднъж анализирани облици от типа на *мириш-ливка* (Бобошево) 'вид лоза, която „мири́са“, мирише' срв. АО $\mu\acute{\upsilon}\rho\iota\sigma$ - на гр. $\mu\upsilon\rho\acute{\iota}\zeta\omega$ 'мириша, ухае, воня', анализирана само като агентивно име, и която при парафраза "„миризлива“ лоза" ще се отнесе към универбатите от категорията *nomina attributiva* (срв. Докулил и Ел. Кяева).

Съвсем естествено различната мотивираща основа при посочените хибриди, както и отнасянето им към различни словообразователни категории водят и до преразпределението на словообразователните форманти: *халòс-ник* за n. *agentis* и 'този, който е „халòсан“, щур, побъркан' – *халòсн-ик* за n. *attributiva*, *парат-икàн* този, който „паратя́сва“, изоставя работата си' за n. *agentis* или 'този, който е „парàтик“, свободен, без работа“ – *паратик-àн* за n. *attributiva* и др.

Названията с нееднозначна интерпретация са представени в словообразователни типове. Препоръчвам на авторката в цялата работа да изпише

Словообразователен тип с наставка *-ник*, *-ец* и т.н., а не само 1. Наставка *-ник*, тъй като през цялото време говори за словообразователни типове, а те трябва коректно да се маркират и в текста. Освен това номерирането на словообразователните типове трябва да бъде отделно за имената от мъжки, женски и среден род.

Последователно при анализа на словообразователните типове Сотирова посочва и разширените наставки, с които се образуват субстантивите: *-àрка*: *калесàрка* (Смолско, Пирдопско; Горна и Долна Василица, Ихтиманско) 'която „калèsва“, кани на сватба', срв. АО *καλέσ-* на гр. *καλώ* 'каня, викам'; *-аница*: *гявàсаница* (Банско) 'тази, която се „гявàсува“, маха се, пръждосва се', срв. АО на гр. *διαβαίνω* 'преминавам, минавам'; срв. още и *-àрка*, *-àчка*, *-àлка*, *-лìвка*, *-джìйка* и др., подробно представени в заключението на дисертацията.

При някои словообразователни категории асистент Сотирова отделя и подкатегории. Така при категорията Имена за носители на определени черти, свойства (*nomina attributiva*) е представена субкатегорията *nomina essendi* с общо словообразователно значение „отвлечен признак, свойство“; при *Nomina deminutiva et meliorativa* е отделена субкатегорията Названия за малки (и млади) същества и същности, а при Имената за носители на субстанциално отношение са представени 4 подкатегории: Имена по забележима част на предмет или лице; Имена за изразяване на принадлежност или собственост; Имена за изразяване на произход или материал, от който е съставен предметът; Имена за изразяване на сходство с предмет.

В някои случаи дисертантката отделя и словообразователни подтипове – при вършителските имена тя ги оформя по семантичен признак: Имена, мотивирани от названия за предмети, които се изработват или продават; Имена, мотивирани от названия за място; Имена, мотивирани от названия за средства, с които се работи; Имена, мотивирани от названия за животни и растения като предмети за дейност; Имена за лица, които проя-

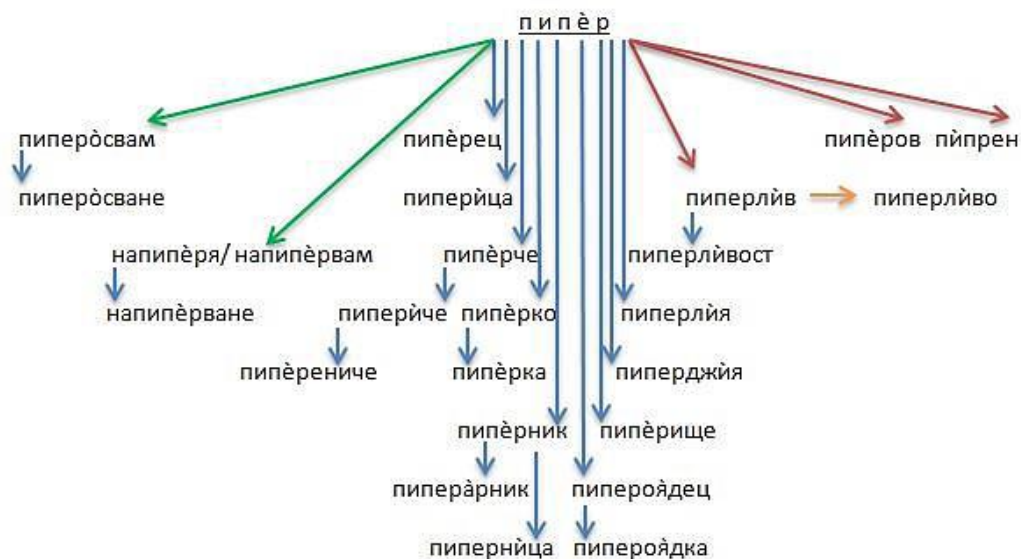
вяват склонност към определен вид действие; Имена за лица, мотивирани от думи, имащи отношение към тяхната квалификация; при *nomina instrumenti* подтиповете са разделени според вида на мотивиращата основа: Названия с десубстантивна основа и Названия с девербална мотивираща основа.

Съвсем основателно и последователно Наталия Сотирова представя словообразователната конкуренция при всички словообразователни категории, където тя се открива. Най-многобройни са случаите на конкуренция на суфиксите, срв. *папур`як // пап`уренице // пап`урице; п`алавец // п`алавник; кокор`ан // кок`орко // кокор`ачко* и др., а при префиксите са регистрирани *присоска // пресоска // сòска // насòска, нàсоска*. Словообразователната конкуренция при композитите е илюстрирана с няколко примера: при суфиксите *хоройгрец // хоройграч* и рядката размяна на местата на опорния девербален компонент в сложната дума, срв. *хоройгрец, игрохòрец*.

Струва ми се, че сложни съществителни като *идолопоклонник, идолопоклонство, иконоборство, иконопоклонство* и *миропомазаник* все пак нямат място в разработката, тъй като имат подчертано църковен характер, а и няма да нарушат съществено словообразователните типове, тъй като композити като *хоройгрец, игрохорец, хороводец* и под. достатъчно добре представят адаптирането на някои от гръцките заемки в български до такава степен, че дори не ги възприемаме като чужди думи.

В третата част на дисертацията са включени няколко дяла. В обширното *Обобщение* Сотирова представя резултатите от словообразователния анализ на гръцко-българските субстантивни хибриди. Много са съществени изводи, които прави авторката:

1. Гръцките заемки са изцяло адаптирани в словообразователната система на българския език и вече сами стават мотивираща основа на нови думи (срв. множеството графични схеми, чрез които нагледно е представе-

2. Анализираният материал се разпределя в 12 словообразователни категории, които имат различен обем: най-многочислена е категорията *Nomina deminutiva et meliorativa*, в която е включена и субкатегорията Названия за малки (и млади) същества и същности. Добре представени са и категориите *Nomina actionis et resultativa*, *Nomina instrumenti*, *Nomina actoris*, *Nomina mota* и категорията Имена за носители на субстанциално отношение. В количествено отношение следват категориите *Nomina attributiva*, *Nomina agentis* и *Nomina loci*. Ограничен брой са хибридните формации, които се включват в категориите *Nomina collectiva singulativa*, *Nomina augmentativa et pejorativa* и Префиксни образувания.

3. От морфологично гледище при разглежданата словообразователна асимилация в преобладаващата част от хибридните субстантиви предпочитана мотивираща основа са гръцките заемки – съществителни имена, следвани от глаголите и прилагателните имена.

4. Сполука на авторката е представянето на *словообразователните модели*, които се откриват при анализа на гръцко-българските субстантиви. Така например при имената от мъжки род суфикс *-ник*, участвай-

ки в изграждането на словообразователни типове от категориите *имена за производители на действие* (*калѐсник* 'този, който „калѐсва“, кани на сватба'), за *вършители на действие* (*дру̀мник* 'този, който ходи по „дру̀мове“') и за *носители на определени черти, свойства* (*п̀алавник* 'този, който е „п̀алав“'), позволява да се говори за *словообразователен модел*. Общият за тези хибридни формации елемент, освен еднакъв словообразователен формант, е и ономасиологичната база (лица), към който принадлежат те.

Суфикс *-ин*, като основен за изразяване на единичност, освен в словообразователната подкатегория *Единични имена* (*в̀арварин* 'недоद्याлан, груб човек'; *месѝтин* 'посредник'; *пангал̀озин* 'хаймана'), се среща в разширените му варианти *-арин*, *-янин*, *-ерин* и др., и в категориите: *Имена за вършители на действие* (*малам̀арин* 'този, който се занимава с „м̀алама“, злато'; *метов̀янин* 'този, който живее в „мет̀ох“, манастирски; *кораб̀ерин* 'този, който плува с „кораб“ и го управлява'); *Имена за изразяване на субстанциално отношение* – подкатегория *Имена за изразяване на принадлежност или собственост* (*агар̀янин* 'нехристиянин, мохамеданин, турчин'; *арбан̀асин* 'Албанец' и др.), както и в корелационната двойка *-ин// -ка* в категорията *Двоични имена* (*христия̀нин* – *христия̀нка*) и много други.

5. Посочват се случаите на словообразователна конкуренция (конкуренция на суфиксите, конкуренция на префиксите, конкуренция на основите при композитните имена) при образуването на гръцко-българските хибриди.

6. Гръцките заемки в български са от различно естество и са проникнали в почти всички слоеве на езика. В резултат на извършения анализ на образуваните от тях на домашна почва хибридни субстантиви може да се каже, че най-многочислени са наименованията, свързани с личния живот на човека и човешките взаимоотношения.

Използваната литература от авторката е внушителна – тя наброява 131 цитирани труда.

В третата част на труда са включени и две особено ценни приложения: Индекс на анализиранияте в работата хибридни формации и Обратен индекс по словообразователни модели.

Оттук достигахме и до цялостната оценка на представения труд: Всички цели и задачи в дисертацията са изпълнени. Дисертантката убедително е доказала, че гръцко-българските субстантивни хибриди са изцяло асимилирани в словообразователната система на българския език, превръщат се в произвеждащи основи и по този начин участват в синхронните словообразователни процеси на българския език. Овладените до съвършенство методология и терминология са приложени с лекота при анализа на 12-те словообразователни категории. Езикът е точен, лаконичен и без излишества.

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията.

Асистент Наталия Сотирова е член е на Дружество на неоелинистите в България и на Център «Φρυκτορίες» (Phryctories) – Център в подкрепа дейността на преподавателите по гръцки език като чужд. Участвала е като член на екипа към следните проекти:

- Web-Based Greek Language Courses for Bulgarian Learners and Entrepreneurs (WEB-GRBG). Дейност: Разработка на интернет платформа за обучение по гръцки език на студенти и предприемачи;

- Културни Паралели: Уеб сайт и CD-ROM за проучването и популяризирането на културното наследство на съседните области в Гърция и България (CultParallels). Дейност: Превод на литературни и фолклорни текстове, библиографски данни и придружаващата документация;

- Изграждане на преводна платформа от български на гръцки език и от гръцки на български език (BUL TM). Дейност: Валидация на двуезични специализирани речници.

Сотирова има 7 публикации по темата на дисертацията, като една от тях е на гръцки език, а друга е на английски. Участвала е в 5 научни кон-

ференции, на които е представила доклади, свързани с темата, която разработва.

Като изтъквам всички положителни качества на дисертацията убедено предлагам на Наталия Петрова Сотирова-Милчева да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

25. 11. 2016 г.

София

Рецензент:

(доц. д-р Л. Василева)